

NIEUWSBRIEF 120

Een uitgave van de Stichting Drukwerk in de Marge, ISSN 1382-1962, april 2007

Van het bestuur

Lezing Barbarian Press

U heeft onlangs een uitnodiging gekregen voor de lezing die Crispin Elsted van de Barbarian Press op 27 april in Amsterdam zal houden. Bent u van plan te komen, en hebt u zich nog niet aangemeld, doe dit dan alstublieft zo snel mogelijk alsnog. We willen graag weten hoeveel mensen we ongeveer kunnen verwachten, in verband met de capaciteit van de zaal en de catering.

Jaarvergadering zondag 19 november 2006

Deze keer leidt Bubb Kuyper voor het eerste de vergadering.

We nemen afscheid van Jan Keijser als voorzitter van de stichting. Hij krijgt een karaf met twee bijpassende glazen cadeau met daarin gegraveerd: J & K. Op elk glas een letter, op de karaf het &-teken.

De Emile Puettmannprijs gaat dit jaar naar Hester Verkruijse voor haar 'bedrukt papier'.

Bubb meldt dat er gedacht wordt over een enquête onder de contribuanten om helder te krijgen wat de contribuanten van de stichting verwachten. Ook wordt er over een vernieuwde ledenlijst nagedacht, en is het de bedoeling het machinepark opnieuw in kaart te brengen.

Bubb kondigt in het kort de Typodag aan in Amsterdam, waarbij de Universiteit van Amsterdam en de stichting in zullen samenwerken.

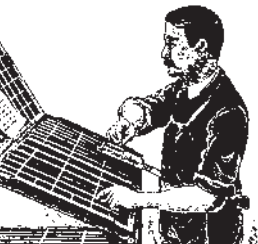
Rondvraag

Alex Barbaix: De omslag voor nieuwsbrief 120 is geregeld, maar de overige omslagen van aanstaand jaar nog niet. Wie meldt zich?

Dhr. Schenk: In 2007 komt er in de Lakenhal Leiden een tentoonstelling van Leidse drukkers vanaf de middeleeuwen tot nu. Eén van de belangrijke medewerkers is prof. Hofijzer.

Titi Zaadnoordijk: Kan de beurs op zaterdag één uur later starten, dus om 11 uur. Er komen hierop vanuit de aanwezigen verschillende reacties. Het zou nadelig voor de verkoop zijn!?

Bubb wijst erop dat we samen met de boekbinders de beurs organiseren er zal met hen overlegd moeten worden. Wij kunnen dit

niet alleen beslissen. Het heeft de aandacht van het bestuur.

Hans van Eijk: Kan de beurs zondag een uur eerder dicht? Het is toch stil op zondagmiddag. Zo blijkt er dus verschil over de tijd te zijn.

Tjitse Mast: Naar aanleiding van de vorige twee vraagstellers, ben je verplicht er de hele dag te zijn? Bubb antwoordt hierop met een uitdrukkelijk JA. Het is ongeleefd eerder te vertrekken.

Kees Thomassen: Over de website ben ik zeer tevreden, maar: jammer dat er zo weinig nieuw werk op de website wordt aangekondigd. Het is een belangrijk verkoopkanaal.

Bubb: Als bestuur willen wij de website meer gaan gebruiken. Het is belangrijk om de site regelmatig te bezoeken.

Herma Steur: Ouderen beschikken niet altijd over een computer. Kunnen die ook per post geïnformeerd worden?

Bubb: Dit heeft onze aandacht en moet opgelost worden.

Sander: Er zijn praktische problemen. Advertenties staan soms twee of drie maanden voor de verschijningsdatum van een nieuwsbrief al op de website. Het is nutteloos ze daarna nog eens in de nieuwsbrief te zetten.

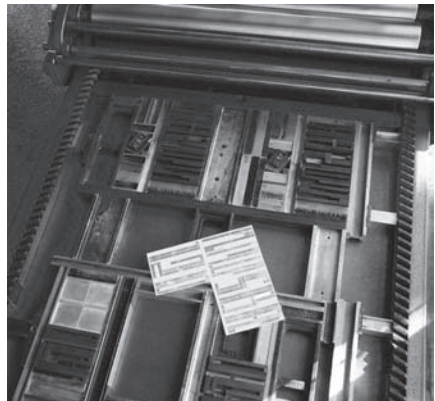
Hierna sluit de vergadering.

Marja Scholtens, secretaris

Bij het omslag

Het omslag van deze nieuwsbrief is gedrukt door Dick Berendes. Zelf zegt hij over zijn werk: ‘Een typisch kenmerk van mijn werk is: spelen met letters. Dus niet de leesfunctie is belangrijk, woorden vormen, nee het letterbeeld speelt de hoofdrol. Het ontwerp van het omslag is ook spelen met geconstrueerde letters, opgebouwd uit messing lijnen. Er is bij mij een beeld blijven hangen van de omslagontwerpen van het tijdschrift “Wendingen”, waar de architect Wijdeveld een grote rol in speelde. Hij bouwde ook letters op uit typografisch materiaal.

Niet dat die letters mooi waren, integendeel zelfs, maar de uitstraling van het materiaal en de manier van “drukken op papier” maakt steeds weer indruk op mij. Daar kan geen computer/printer tegen op.’

Begroting 2007

<i>Inkomsten</i>		<i>Uitgaven</i>	
Contributies	€ 15.500,-	Nieuwsbrieven	€ 5.500,-
Rente	200,-	Portokosten	2.500,-
Aflossing St. Minotaurus	2.100,-	Diverse algemene kosten	500,-
Verkoop publikaties	300,-	Jaarbijdrage KvK	25,-
Beursbijdrage exposanten	2.500,-	Bankkosten	150,-
		Bijdrage postbus	61,-
		Administratiekosten	400,-
		Beurskosten Paradiso 2007	40,-
		Beurskosten Leiden 2007	3.200,-
		Website	250,-
		Puettmann-prijs	100,-
		Bijdrage Tiele-stichting	250,-
		Catalogus Mooi Marginaal	1.000,-
		Lezing Barbarian Press	500,-
		Typodag 2007	1.500,-
		Saldo	4.624,-
	<hr/>		<hr/>
	€ 20.600,-		€ 20.600,-

De Catalogus Mooi Marginaal op de begroting voor 2007 betreft de afrekening van de uitgave uit 2006.

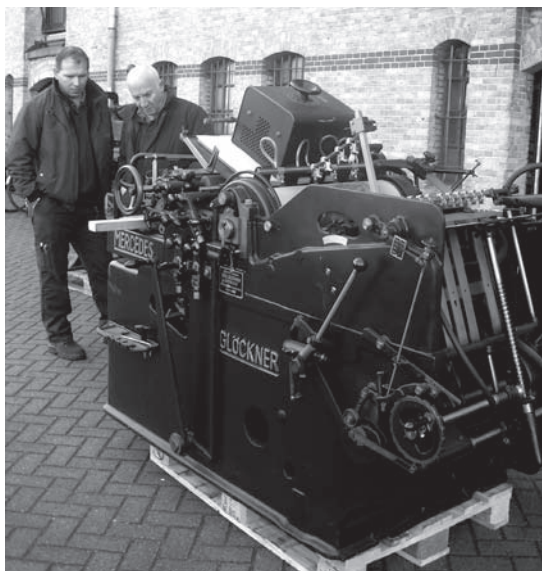
Op 1 januari 2007 waren 576 contribuanten ingeschreven.

Frans den Breejen penningmeester

Oproepen en mededelingen

Nieuw in het Y

In boekdrukatelier het Y te Amsterdam is een nieuwe (gereviseerde) pers naar binnen geduwd. Niet zo'n klein persje, 2.200 kg en formaat 35 × 42 cm. Het was na een telefoontje van de firma Ceelen te Amsterdam door de heer Hans Quick dat Martijn van der Griendt (het Y) en Alex Barbaix (Pastei) besloten de pers te red- den van de sloop. Tegen transportkosten kon de Mercedes Glöckner uit 1940 zoals

gezegd vanaf de kade met enige moeite de werkplaats in worden geduwd. Het atelier, oorspronkelijk van Frans de Jong, is sinds juli 2006 verdubbeld qua vloeroppervlak, dus er was wel plaats voor dit prachtig kado.

Frans, Martijn en Alex ontvingen graag belangstellenden om eens te komen kijken, op vrijdag van 13-15 uur. Zie ook www.veem.nl.

Vereniging Nederlandse Handboekbinderijen

De Vereniging Nederlandse Handboekbinderijen (vnh) is een (zelfstandige) vereniging van bedrijven die op professionele wijze producten vervaardigen op het gebied van handboekbinden en boek- en papierrestauratie. De vnh heeft ca. vijftig leden-bedrijven die producten vervaardigen op het gebied van handboekbinden en boek- en papierrestauratie.

De vereniging is geliëerd aan het Koninklijk Verbond van Grafische Ondernemingen, met ca. 2300 leden de branche-organisatie van de grafimedia-industrie. Sinds enige tijd is de mogelijkheid geopend tot buitengewoon lidmaatschap, waarvan bijvoorbeeld leveranciers gebruik kunnen maken.

Door deelname sinds enige jaren aan de Boekkunstbeurs in Leiden heeft u mogelijk al eens kennisgemaakt met de vnh of een van de leden.

De vnh streeft ernaar om de contacten in de branche te verbreden en daardoor gemakkelijker tot samenwerking te komen.

Meer informatie: www.boekbinder.nl.

Hedendaagse biljetletter

De Canadees Scott Polzen vertaalt hedendaagse, digitale letterontwerpen naar houten letters. De eerste biljetletters die hij maakte waren gebaseerd op Meta Black van Erik Spiekermann. Hierbij gebruikte Polzen een 'laminaattechniek': hij zagde de letters uit in dun kersenhout, en monteerde ze op blokjes beukenhout. Daarna worden de letters van een flinke laag lijnolie voorzien om ze te verduurzamen. Onlangs heeft hij een versie gemaakt van Chaparral Bold van Carol Twombly.

Deze biljetletters zijn op de traditionele manier gemaakt, namelijk door ze uit te frezen in massief (esdoorn)hout met hulp van een pantograaf.

De letters zijn overigens niet voor de verkoop bedoeld. Polzen maakt ze voor zijn eigen plezier.

Een merkwaardig toeval: Scott Polzen woont sinds februari in Nederland. Hij laat zijn biljetletters graag zien aan mensen die er belangstelling voor hebben. Scott is per e-mail te bereiken: skpolzen@pqcc.net.

Meer informatie op www.fontshop.be/details.php?entry=80 en www.fontshop.be/details.php?entry=141.

Op de website van de Type Directors Club staat een PDF-bestand van hun nieuwsbrief met daarin een artikel van Scott over zijn project: www.tdc.org/publications/letterspace2006-09.html.

Visitekaartjes in boekdruk – per postorder

Het Duitse Manufactum is een postorderbedrijf dat alleen ‘goede’ producten levert: degelijk, functioneel, mooi vormgegeven. Het motto is: *Es gibt sie noch, die gute Dinge*. De catalogus is een dik boekwerk vol met moois, goed voor urenlang hebbertig bladeren.

Onlangs is het assortiment uitgebreid met visitekaartjes in boekdruk. Er kan gekozen worden uit vijf verschillende modellen. De kaartjes zelf worden dan binnen een paar weken gedrukt door de Berlijnse drukker Martin Z. Schröder, en opgestuurd in een mooi houten schuifdoosje. Tegen flinke betaling, natuurlijk: 50 kaartjes kosten 123 euro. Men hanteert gelukkig wel een staffelkorting, 500 kaartjes kosten 193 euro.

Misschien een gat in de Nederlandse markt?

Meer informatie is te vinden op www.manufactum.de.

Nieuw verschenen

Kopwit

Ter gelegenheid van haar vijftienjarig bestaan verscheen bij marge-uitgeverij Kopwit te Leiden *De lachvriend*. Een selectie vrolijke grappen uit de Griekse Oudheid, vertaald en van een inleiding voorzien door Ruurd Halbertsma, conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden.

Voor deze bibliofiele tweetalige uitgave maakte de Leidse kunstenaar Fer Hakkaart zes amusante pentekeningen, terwijl de smaakvolle vormgeving als vanouds werd verzorgd door Dominiek van Gent.

Het 50 pagina's tellende jubileumboekje is in halfinnen gebonden en in offset gedrukt door Drukkerij Mostert & van Onderen! te Leiden.

Letter: Minion, letter omslag: Myriad

Oplage: 150. De prijs is € 25 excl. verzendkosten.

Te bestellen via de website van Kopwit: www.kopwit.org, of per e-mail: jacques@kopwit.org.

De lachvriend is ook verkrijgbaar in de museumwinkel van het Rijksmuseum van Oudheden.

Ergo Pers

Op 28 februari 2007 verschijnt bij Ergo Pers een nieuwe kunstuitgave met tekst en beeld van Armando.

Hemel en aarde. Het Gevecht, met gedichten en drie lithos van Armando verschijnt in een oplage van 50 Arabisch genummerde exemplaren. Bij elk exemplaar hoort een suite van drie door Armando getekende en genummerde lithos. Alle exemplaren werden ook in het colofon door Armando gesigneerd.

Hemel en aarde. Het gevecht/Ciel et terre. La bataille is een tweetalige uitgave. De gedichten werden vertaald door Jan H. Mysjkin en Pierre Gallissaires. De tekst werd gezet uit Trump Mediaeval en gedrukt op Vélin d'Arches door Rein Ergo.

Formaat 28,5 × 36,5 cm, in foedraal, € 750.

Zie www.ergopers.be/index.htm#armando

Op zondag 25 maart 2007 verschijnt *Tegenover het vlak* met tekst en beeld van Roger Raveel. Het boek wordt dan voorgesteld in het Raveelmuseum. Ook de tentoonstelling 'De cirkel' gaat dan open.

Het boek bevat vijf teksten en drie etsen van Roger Raveel.

Tegenover het vlak verschijnt in een oplage van 100 genummerde exemplaren.

Eenzelfde ets is er in drie varianten uitgevoerd:

- in het boek staat een ets in drie drukgangen gedrukt in verschillende grijstinten,
- daarnaast hoort bij elk genummerd boek een suite met een zwart-wit ets en een kleurenets (eveneens verschillende drukgangen).

Alle etsen van de suites werden door Roger Raveel gesigneerd en genummerd.

Bovendien signeerde de kunstenaar elk boek in het colofon. Tegenover het vlak is een gezamenlijke uitgave van Ergo Pers en Octave de Achtste.

Formaat etsen en boek: 28,5 × 38,5 cm. Prijs: € 500.

Meer informatie: www.ergopers.be.

Uitgeverij 69

Bij Uitgeverij 69 verschenen drie nieuwe uitgaven: *Acht waterschetsen* van Remco

Campert, *In het midden* van Leo Vroman en *Drie gedichten* van Anna Enquist.

¶ *Acht waterschetsen*, acht gedichten van Remco Campert, met een foto van Erwin Olaf. Hilversum, NH: Uitgeverij 69, februari 2007. 1ste druk. Gedrukt in de Bookman Old Style op Fabriano Umbria, Johannot, en Hahnemühle Bugra door Joos Mooi Drukwerk in Amsterdam. Beperkt tot 126 exemplaren, waarvan

xxvi door de dichter gesigneerd met een originele gesigneerde foto van Erwin Olaf.

¶ *In het midden*, een gedicht van Leo Vroman.

Hilversum, NH: Uitgeverij 69, januari 2007. 1ste druk. Gedrukt in de Hilversum Regular op Gampi Torinoko en Neenah Columns door Mostert & van Onderen! in Leiden. Beperkt tot 69 exemplaren, waarvan xii door de dichter gesigneerd.

¶ *Drie gedichten*, drie gedichten van Anna Enquist, met een litho van Sam Drukker. Hilversum, NH: Uitgeverij 69, januari 2007. 1ste druk. Gedrukt in de Caslon op Torinoko Kozo, Cartiera Magnani Pescia en Neenah Classic door De Amstel in Amsterdam. Beperkt tot 126 exemplaren, waarvan xxvi door de dichteres gesigneerd met een originele gesigneerde litho van Sam Drukker.

Voor meer informatie en bestellingen: Wolfram Swets, Uitgeverij 69, Hoge Larenseweg 45, 1221 AK Hilversum, info@uitgeverij69.nl, www.uitgeverij69.nl.

Huis Clos

Als nummer 26 verscheen eind 2006 in de illustere Huis Clos-reeks *Rehabilitatie*, een vernieuwde gebonden en geïllustreerde uitgave van het gelijknamige verhaal van de Russische absurdist Daniil Charms. Dit naar aanleiding van een overzichts-

tentoonstelling van Huis Clos' huisillustrator Joseph Kerff in de Amsterdamse galerie Godà.

Rehabilitatie werd gepubliceerd in een nieuwe vertaling en met nawoord van de Leidse slavist Jan Paul Hinrichs. Jo Willems schreef een notitie over de illustrator. Acht nietsontziende kleurenreproducties van Joseph Kerff's oorspronkelijke zeeafdrukken completeren het fraai uitgegeven boekje. Prijs gewone editie (excl. verzendkosten) € 17,50.

Van de totale oplage van 225 exemplaren zijn er 100 genummerd en gesigneerd door de illustrator. Prijs: € 27,50 (excl. verzendkosten).

Bestellen? Stuur een mail naar: info@uitgeverijhuisclos.nl.

Voor overige titels van ons fonds zie www.uitgeverijhuisclos.nl.

Slibreeks

Nummer 119 van de Slibreeks is verschenen met daarin het gedicht *De Mosselman* van Astrid Lampe.

Astrid Lampe (Tilburg 1955) is een van de bekendste dichters in Nederland en haar gedichten werden vele malen bekroond met literaire prijzen, waaronder in 2006 de Ida Gerhardt Poëzieprijs voor haar bundel *Spuut je Ralkleur* (2005). Ze woont en werkt in Utrecht maar verbleef deze zomer enkele maanden in het kunstenaarscentrum de Willem3 te Vlissingen om zich door de zee te laten inspireren. Er ontstond een lang doorlopend gedicht van maar liefst 28 pagina's.

De bekende beeldende kunstenaar Roland Sohier, die in binnen- en buitenland exposeerde, verbleef ook enkele weken in de Willem3. Hij reisde naar Vlissingen af om een reeks tekeningen bij het gedicht van Astrid Lampe te maken. Het werden maar liefst 28 tekeningen die onder de naam *De Zeemeermin* als afzonderlijk onderdeel in Slibboekje 119 worden opgenomen. Dichter en beeldend kunstenaar hebben samen besloten het boekje *Mosselman Hallo* te noemen.

De tekeningen van Sohier, die eigenlijk uit Zeeland afkomstig is, kwamen tot stand door drie papersoorten tot een tekening te combineren. Op deze aparte manier ontstonden heel bijzondere beelden. Het spreekt voor zichzelf dat nummer 119 een prachtige en boeiende uitgave wordt. Het boeiende duo van mosselman en zee-meermin staat daar garant voor.

Info www.slibreeks.nl, slibreeks@cbkzeeland.nl of 0118-611443.

Zie ook: www.astridlampe.nl en home.planet.nl/~rolandsohier/index.html.

Hanzepersen

Op maandag 8 januari is bij De Hanzepersen de bundel *Koppermaandag 2007* verschenen. De bundel bevat acht met de hand gedrukte koppermaandagprenten. De Hanzepersen is een collectief van margedrukkers langs en rondom de IJssel, opgericht in 2005. Elk jaar geven zij een drukwerk uit waaraan iedere drukker afzonderlijk een bijdrage levert.

De map bevat de bijdragen van de Albatrospers (Albert Cnossen) en de Eikeldoorpers (Doortje de Vries) beide te Apeldoorn, De Pers achter de muren (Henk Francino) en Pers Aldo (Niels Klinkenberg) beide te Deventer, Werkplaats De Akker (Willie Bosch) te Hengelo, De Eierland Pers (Peter Duijff) te Schalkhaar, Zonder Dak (Thijs Weststrate) te Oldenzaal en De Overkant (Sjaklien Euwals) te Zwolle. Deze acht drukkers hebben afgesproken dat het formaat van de druksels 20 × 24 cm moet zijn en dat de korte tekst over typografie, zetten of drukken moet gaan. Een wel heel korte tekst, want als vorm hebben de drukkers de elf gekozen, dat wil zeggen elf woorden verdeeld over 5 regels volgens het stramien 1-2-3-4-1. De verpakking is naar een ontwerp van Henk Francino onder zijn leiding door de drukkers zelf verzorgd.

De oplage bestaat uit 70 genummerde exemplaren, waarvan slechts 15 exemplaren voor de verkoop beschikbaar zijn. De prijs voor deze map bedraagt € 42,- (inclusief BTW, exclusief verzendkosten). Voor nadere inlichtingen over deze uitgave of een bestelling kunt u contact opnemen met hanzepersen@home.nl of bij Doortje de Vries, eikeldoorpers@doortjedevries.com.

Trionapers

In 2007 is het honderd jaar geleden dat Theun de Vries geboren werd. Ter gelegenheid van Koppermaandag verscheen de uitgave *Schetsen voor wandtapijt*. Het boekje bevat één gedicht dat De Vries schreef ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van Grethe L. Het werd niet eerder gepubliceerd. Het boekje is geïllustreerd met een lino-snede van Marije Bouman.

8 pagina's, oplage 175 exx., € 4.

Eind 2006 kwamen twee poëzie-uitgaven uit:

☛ Erica Wesseling: *Zondagskind*

Gedicht, gedrukt ter gelegenheid van de vijfenzeventigste verjaardag van Hans Rombouts. Typografische illustratie.

4 pagina's, oplage 110 exx., € 5.

☛ Robert Bolt: *Versproken spiegels*

Tien gedichten, gedrukt ter gelegenheid van de vijfenzeventigste verjaardag van de dichter.

16 pagina's, oplage 110 exx., € 11.

Informatie: www.zolderman.nl/triona/poezie.html.

Eiland op zicht

Texel was bijna tien jaar zee, strand, duin, bos, weide, schapen, ruimte en rust. Minstens een keer per jaar reisde ik af met partner en kind. We waren niet te onderscheiden van de andere toeristen en we deden grotendeels dezelfde dingen. Ons kind dacht lang dat Texel buitenland was: we reisden immers ook nog per boot na een autorit van anderhalf uur vanaf Amsterdam. Inmiddels is hij ook deze onschuld kwijt, hij is al 10.

Twee jaar geleden bedacht ik het project 'Eiland op zicht', dat een hernieuwde kennismaking is geworden met Texel.

Voorafgaand aan 'Eiland op zicht' maakte ik, samen met mijn partner én compagnon in *De Grafiekdrukkerij Coos Dieters*, een bijzondere uitgave in twee delen van oude Groninger vertellingen (Het boek van Trijntje Soldaats en Het boek van Minne Koning). Voor deze boeken waaraan we drie jaar hebben gewerkt, maakte ik de initialen en de prenten in linoleumsnede. Samen bedachten we een vormgeving en we drukten de boeken vervolgens zelf op een oude pers in ons atelier.

Dit smaakte naar meer. 'Het boek van Minne Koning' bevat verhalen die de folklorist mevrouw E.J. Huizenga-Onnekes heeft opgetekend uit de monden van oude Groningers. In navolging van haar wilde ik voor een nieuw boek degene zijn die nog niet eerder gedocumenteerde verhalen 'ophaalde'. Die verhalen wilde ik vervolgens onderbrengen in een geheel handgemaakte uitgave, met linoleumsneden van mijn hand die de vertellers zouden portretteren. Dit is wat De Grafiekdrukkerij doet: projecten initiëren en maken waarbij (de liefde voor) het bijzondere boek en oude grafiektechnieken (in ons geval linoleumsnede, lithografie en etsen) bepalend zijn.

Mijn drijfveer is de nieuwsgierigheid naar het eigen kunnen om zoiets van de grond af te realiseren. Maar het gaat vooral om het daadwerkelijke máken en daarmee visualiseren van een idee.

Door het te maken weet je uiteindelijk hoe dat idee eruit ziet; het traject daartussen is voor mij als kunstenaar de voedingsbodem waarmee ik werk.

Het was geweldig met de vertellers kennis te maken en hen een beetje te leren kennen middels mijn bezoek. Deze ervaring maakt Texel tot een andere plek dan die ik kende.

Het idee kreeg verder vorm met een oproep op 11 november 2005 in de Texelse Courant. Daarin werden de inwoners van Texel gevraagd of zij een verhaal kenden dat de moeite van het documenteren waard was en/of ze iemand kenden die zo'n verhaal kon en wilde vertellen. Het ging daarbij om verhalen met een zekere historie en van betekenis voor een persoon, gezin, familie, gemeenschap of het eiland Texel; een verhaal dat meerderen kennen en dat nog steeds af en toe wordt verteld; dat in kleine kring bekend is of juist bij de hele Texelse gemeenschap. Waarschijnlijk vanwege deze multi-interpretabele formulering leverde de oproep niet zo veel reacties op. Het is nogal wat om jezelf als vertolker van verhalen te zien. Hoeveel mensen zetten stap twee en bellen het telefoonnummer dat onder de oproep in de krant staat om zichzelf als zodanig te presenteren? Een beetje durf, zelfkennis, en niet teveel last van (valse) bescheidenheid, zijn dan wel vereisten. Een aantal vertellers heeft zich door mij over een streep laten trekken. Ik ben blij dat ze zich door mij hebben laten overtuigen.

Mede dankzij een klein lijstje namen en telefoonnummers dat ik van burgemeester C.J. Geldorp-Pantekoek kreeg, en daarna een grotere lijst van Henk Sniijders van Stichting Welzijn Ouderen Texel, kon ik een begin maken. Zoals verwacht kwam ik via deze ontmoetingen weer bij anderen.

Driekwart jaar reisde ik om de zoveel weken naar Texel om de verhalen 'op te halen'. Met de fiets bewoog ik over het eiland van Oosterend naar Oudeschild, via De Koog naar Den Hoorn en weer terug. Meestal zag ik vijf à zeven mensen per keer. Allen zag ik slechts één keer in verband met hun verhaal. Er waren maar een paar personen die van tevoren al precies wisten wat ze mij wilden vertellen en kort na de kennismaking losbarstten. Anderen hadden een langere aanloop van koffie, koekjes, thee, wijn en tijd nodig om tot een spraakwerval te komen. Bij één verteller mocht ik tussen de middag mee-eten, met een andere reed ik rond door de Eierlandse Polder. Toen de bandrecorder uit stond, volgde bij weer een andere verteller een indrukwekkend familierelaas. Bij de één bleef het bij een prettig bezoek, bij de andere bleef ik plakken en nadat ik al meerdere malen bij haar had overnacht, vond ik uiteindelijk een verteller in mijn gastvrouw.

In Amsterdam verwerkte ik alle bandjes tot transcripties. Van de foto's die ik van de vertellers had gemaakt, sneed ik portretten uit linoleum en maakte ik proefdruk na proefdruk. Soms was een portret naar mijn idee in één keer goed, zowel van vorm

als kleurstelling. Meestal sneed ik echter meerdere linoleumplaten en experimenteerde ik eindeloos met kleur voordat het naar mijn zin was. Vaak werkte ik gelijktijdig aan de uitwerking van het verhaal én het portret van de verteller. Met elke ontmoeting, verhaal en portret, kreeg de verzameling langzamerhand een vorm.

In september 2006 koos ik definitief voor de vorm. De ontmoetingen vormen de spil voor de uitwisseling tussen de verteller en de luisteraar die ik voornamelijk ben geweest. De portretten zijn een weerslag en mijn interpretatie als kunstenaar van de ontmoetingen.

Elk verhaal zit aan een of meerdere personen vast, onlosmakelijk. De wijze van vertellen is persoonsgebonden en dat aspect heb ik zoveel mogelijk willen behouden. Maar elk verhaal staat ook op zichzelf 'als verhaal'. Als concept werd 'de ontmoeting' het uitgangspunt waaruit een verhaal en een portret voortkwam. De verhalen zijn een momentopname van een portret in woorden. De linoleumsneden zijn een momentopname van een portret in beeld. Portret en verhaal moesten een aanvulling op elkaar worden en als zodanig iets mededelen over wie deze vertellers zijn of wat ze mij te vertellen hadden. Op deze manier heb ik uit alle uren tekst uiteindelijk geselecteerd wat 'bruikbaar' was binnen de brede context van dit boek. Met hulp van de consciëntieuze Judith Verbeek en Coos Dieters, die meerdere suggesties deed op het juiste moment, werkte ik toe naar de eindversies in het boek.

Ik denk dat portret en verhaal elkaar inkleuren. Het ene verhaal belicht een accent van een verteller waar dat bij een andere verteller in het portret is te vinden.

Het boek bevat 24 verhalen en portretten van 24 inwoners van Texel. 24 ontmoetingen, 24 microwerelden, 24 verhalen en 24 portretten in één boek: een tijdsdocument. De 'ketting' van 24 vertellers vormt een klein stukje van alle inwoners van Texel. Het ene verhaal representeert misschien een Texels gevoel, in het andere herkennen mensen zichzelf om andere redenen of juist helemaal niet. Ook dat laatste heeft waarde. Of misschien kan weer een ander verhaal bewerkstelligen dat je op een andere manier kijkt naar een gebeurtenis of persoon dan daarvoor. Ik hoop dat ik met mijn portretten de vertellers en de mensen die hen meer of minder kennen in ieder geval verras en dat ik ze even anders naar henzelflaat kijken. Om met Harry de Graaf te spreken: 'Zonder de ander zouden wij onszelf niet zien.'

Mijn grote dank gaat uit naar de vertellers, zonder wie dit boek niet zou bestaan. Lof en eer aan wie het toekomt.

Carola Rombouts, De Grafiekdrukkerij, Amsterdam

Het Amstelproject van Peter Verheul voor de Bijzondere Collecties

Voor de nieuwe huisvesting van de Bijzondere Collecties van de Bibliotheek van Universiteit van Amsterdam zijn twee panden naast het Allard Pierson Museum, het archeologisch museum van de universiteit, geheel gerenoveerd en verbouwd. Het gaat om het zeventiende-eeuwse Vingboonspand en het ernaast gelegen negentiende-eeuwse St. Bernardusgesticht. Deze nieuwe behuizing voor de Bijzondere Collecties is een ontwerp van Atelier PRO architecten en Merckx+Girod architecten. Aan de Oude Turfmarkt is nu – verbonden met het Allard Pierson – een prachtig onderkomen voor de vele bijzondere handschriften, boeken, kaarten, affiches en foto's, en voor de honderden archieven en collecties.*

In deze gebouwen aan de Amstel is in de vloer van de begane grond een bijzonder project van de Haagse letterontwerper en academiedocent Peter Verheul uitgevoerd. Verheul, bekend van zijn drukletters voor FontShop en OurType, had de opdracht hier de vroegere loop van de rivier tot uitdrukking te brengen. Met zijn wat vrijere, soms bijna illustratieve benadering van letters bleek hij de juiste persoon.

Verheul ging wat de inhoud betreft uit van drie verschillende schrijfwijzen door de eeuwen heen: Amestelle, Aemstel, Amstel. Hij koos voor een vormoplossing waarin hij ook het beweeglijke van een rivier liet meespelen. Verheul: 'Begrippen die van belang zijn voor de vormkarakteristieken van mijn Amstellerters zijn stroom,

AMESTELLE

AEMSTEL

AMSTEL

grens, water, oever en transformatie. Met dat als uitgangspunt lagen contourletters voor de hand, en ik heb drie open kapitaalvarianten getekend. De woorden zijn herhaald in een tekstlijn van dertig meter lengte, over verschillende ruimtes doorlopend.'

Steenhouwerij Cuperus, met een aantal vestigingen in Nederland, voerde de belettering uit in de zwarte, hardstenen vloer. Nadat sjablonen op de juiste posities waren geplakt, werden de vormen met een hoogte van ongeveer 50 cm in een witte verf gezet. Hoewel de belettering aanvankelijk gezandstraald zou worden,

is uiteindelijk de voorkeur gegeven aan hakken. Dit is grotendeels met de hand gebeurd: een klus van een aantal dagen voor twee ervaren steenhouwers. Tenslotte bracht Verheul op de vloer, met wit potlood, kleine correcties aan om de spanning in de lijnen te houden. Die verbeteringen werden nog, heel precies, met de hand uitgevoerd. Het resultaat is schitterend! Onnadrukkelijk maar duidelijk aanwezig herinnert Verheuls belettering nu aan waar ooit de Amstel liep en aan de lange historie van deze locatie, die teruggaat tot de Middeleeuwen.

Mathieu Lommen

* Op de benedenverdieping zijn, naast het nieuwe museumcafé, onder meer drie ruime tentoonstellingszalen. Als eerste expositie zal daar te zien zijn 'Amsterdam in de wereld, de wereld in Amsterdam' (12 mei tot en met 16 september 2007). Zie voor verdere informatie: <http://bc.uba.uva.nl>.

KoppermaanDagboek

na de kerstkaarten

werd het tijd om mijn koperdrukje voor te bereiden: *Ode aan de koppigheid*. Niet voor niets had ik het hele jaar portretten van kopstukken en minder bekend volk uit de kranten geknipt om het begrip *kopporet* vulling te geven. Dus drukken en knippen en plakken. Ondertussen zond de Eikeldoorpers al een mooie koperprent.

vrijdag 5 januari 2007

zat ik *In bed met Maarten*, een onderdeel van het programma van de *VrijdagAvond-Salon*. Nooit van gehoord. In het Prinsentheater wordt maandelijks een culturele avond georganiseerd in een café-chantant-achtige setting. Actualiteiten, filmpjes, beschouwingen, muzikale intermezzo's passeren luchtig de revue. De onderdelen worden vlot aan elkaar gezongen. Ik was voor dat programma uitgenodigd en werd geïnterviewd over kopermaandag. Op een bed: 'Glaasje rode wijn, witte of water?' Kon mooi het verhaal kwijt en toonde koperprenten. Goeie wijn.

zaterdag 6 januari 2007

kwam met een stralend omslag van Titi Zaadnoordijk *Nieuwsbrief nr 119* binnen, met uiteraard traditiegetrouw een kopermaandagprent van Marja Scholtens over de strijd tussen de zon en de mist. Mooi beeld.

koppermaandag 8 januari 2007

werd ik 's morgens samen met de voorzitter van galerie *Forma Aktua* over kopermaandag geïnterviewd in de studio van de regionale zender *RTV Noord*. *Forma Aktua* is de enige galerie in het noorden die de donateurs al vele jaren een koperprent aanbiedt. Uniek en daarom 'interessant voor onze luisteraars'.

Wat ik natuurlijk in het radiogesprek niet zei, was dat het me het vorig jaar was opgevallen dat de koperbijeenkomst zo zonder kraak of smaak was. Ik had me dus voor dit jaar uit laten nodigen er een koperrede te houden.

Maar eerst ging ik thuis, tja wat kun je zo'n dag nou beter doen, drukken. Bij de afscheidsreceptie ter gelegenheid van mijn pensionering wil ik alle gasten een boekje meegeven. Jan Glas schreef voor mij *Spaigelbeeld*. Het gedicht staat er in de Das mooi bij.

Even na 19.00 uur, temidden van de tentoonstelling *Erotische Wintersalon* kon ik mijn achtergrondverhaal over kopermaandag en nog zo wat kwijt. Ik zei ook reikhalzend uit te zien naar het volgend jaar. Dan zal de galerie voor de 25e keer een koperprent presenteren: ‘En dan vast en zeker vrij drinken!’ kon ik niet nalaten. Want ze vroegen nu een euro voor een biertje, op kopermaandag. Ik kon de verloting niet afwachten, want om 20.00 uur begon de koperbijeenkomst in het *Grafisch Centrum Groningen*: the very place to be. Het jaarlijkse hoogtepunt voor alle (oud)cursisten, docenten, donateurs en belangstellenden. Koud binnen, en ja: handen schudden, zoenen en meteen koperdrukjes ruilen, of gewoon geven. Koffie, koek en praten. En dan: de voorzitter houdt zijn toespraak. Pim Witteveen noemt de vele activiteiten in het centrum, roemt de kwaliteit en feliciteert omdat de gezamenlijke letterproef is opgenomen in *Mooi Marginaal*. En natuurlijk onthult hij de koperprent 2007, d.w.z. de veelkleurige pracht-reproductie van een druksel van Hendrik Nicolaas Werkman die de bevolking van Groningen kan verwerven tegen betaling. Te bekomen bij de lijstenmaker die er voor diverse prijzen mooie lijsten omzet.

Nee, de echte prent voor ons is de prent die beurtelings door etsers, lithografen, zeef-, hout- en boekdrukkers wordt voorbereid. Een mooie prent, sterk door zijn eenvoud, kon aan alle aanwezigen worden uitgereikt. Complimenten voor Marlies. Hans Horn, de beheerder van het *Grafisch Centrum* had ondertussen al lang de tafels ingericht met bier en wijn en kaas en worst en paté en... en het mooist op de tafel waren de twee stillevens, treffend in hun eenvoud: flessen met heldere jenever, met glaasjes rondom. De haring ontbrak dit keer. De werkplaats was dus vol gezelligheid. Er werden plannen gemaakt, druksels bewonderd, gegeten, geroddeld, gedronken. Als er geen eind aan gemaakt werd stonden we er nog.

10 januari 2007

stond de fraaie reproductie van Werkmans druksel *Steenfabriek* in kleur in *De Groninger Gezinsbode*, het gratis huis-aan-huis blad. Middels de bestelbon kan de koperprent 2007 voor € 20,00 worden besteld. Zonder bon voor € 50,00. Tja, zaken zijn zaken en het *Grafisch Centrum* kan zonder verdere subsidies zo mooi de financiële broek op houden. Het zal wel weer storm lopen.

En... wat is dat? Op dezelfde pagina van de *Gezinsbode* staat vermeld dat burgemeester Jacques Wallage in het Grafisch Museum een prent kreeg aangeboden. Nou halen ze vaker het Grafisch **Museum** en het Grafisch **Centrum** door elkaar. Maar inderdaad, in een ander stedelijk sufferdje zie je de burgemeester op de foto de laatste drukgang op een proefpers verrichten. Leuk idee. De prent is in een samenwerking tussen het museum en drukkerij De Marne in Leens (KVGO) ontstaan. En...

Hé, nieuwtje: een uit te knippen bon geeft de liefhebber € 2,50 korting bij de aanschaf van de prent. Dat is nog niet eerder vertoond. Het Grafisch Museum gaf niet eerder een koperprent uit. Nu wel, da's mooi, uitbreiding van de traditie. Maar... koperprent in huis-aan-huis blad, bon met korting... Lijkt wel.. Ai. Daar moet ik meer van weten. Maar ik bestel via e-mail vast een exemplaar, vraag eerst naar de prijs. Of misschien willen ze wel met mijn koperuitgave ruilen. Gelijk oversteken. Vandaag waren er per post weer een paar koperuitgaven van drukkersvriendjes.

11 januari 2007

kwam de auteur van *Spaigelbeeld* kijken hoe mooi zijn bibliofiel boekje wel niet werd. Hij kreeg natuurlijk ook een koperrentje. Schrik, hij trof het koppotret van een minister die zich ooit negatief over het homohuwelijk had uitgelaten. Ruilen voor een minder schuldig exemplaar, dat kon.

12 januari 2007

in de etalage van boekhandel Godert Walter in Groningen (oef, ik neem er per februari afscheid van) was een aardige kopermaandaguitstalling te zien. Het boek over kopermaandag dat ik een paar jaar geleden samenstelde (met veel kleurenafbeeldingen) had ik in een stapeltje van 10 bij Forma Aktua liggen. Ze waren op! Gauw weer 10 exx neergelegd. Maar ja, wat wil je ook met zo'n mooie kopermaandagprijs.

13 januari 2007

berichtte een medewerker van het Grafisch Museum me dat veel mensen bij het museum de prent van Werkman (die het Grafisch Centrum uitgaf) willen bestellen. Verwarring dus. Tja, hoe zou dat nou kunnen? Verder de ongevraagde uitleg: Wij, Grafisch Museum, geven de *koppermaandagprent* uit, het Grafisch Centrum de *kopperprent*. Daar moet je maar opkomen. Over ruilen met mij wordt niet gesproken. Kosten van deze prent € 17,50 (maar met bon € 2,50 korting!).

14 januari 2007

was de dag dat ik een nieuwjaarsreceptie bijwoonde en een oud-drukker ontmoette die met veel omhaal van woorden vertelde hoe hij, als vrijwilliger bij het Grafisch

Museum, een gratis kopermaandagprent moest bevechten. Hij was niet eerder tevreden voordat hij zijn zin, dus zijn prent kreeg. Het ging hem niet zozeer om de prent, als wel het idee dat vrijwillige medewerkers er toch ook bijhoren. Uit zijn kofferbak viste hij de prent en schonk hem mij... Begint dit kopermaandagboek zo langzamerhand op een koppersoap te lijken? Ik schenk de oude vakman een kopermaandagboek (het eerder genoemde rijk geïllustreerde boek dus).

25 januari 2007

drukte zoon Martijn de reproductie van *Steenfabriek* naar een druksel van Werkman opnieuw omdat het colofon verkeerd gepositioneerd was. Bijzonderheid is ook nog dat het originele druksel spoorloos verdwenen is... Waar zou die nou hangen?

26 januari 2007

kon ik net op tijd de postbode ervan weerhouden een grote envelop dubbelgevouwen door de brievenbus te wurmen. Hij moest eens weten: *Licht geabsorbeerd/In gevlochten symboliek/De ogen onbereikt maar/Wel aangesproken*, de tekst op de koperprent van het KVGGO district De Groote Venen, aangeboden door Grafisch Bedrijf Bredewold. Mooi voor mijn verzameling. Na een telefoontje, een aardig gesprekje, zomaar gratis toegezonden. Papier: Proost en Brandt.

31 januari 2007

belde een alternatieve bezorger aan om een grote map af te geven: de *sportprent kopermaandag 2007* van het KVGGO district Friesland, verzorgd door Jaroff Drukmakers te Heerenveen. Veel onbegrijpelijk in de tekst van Anne Feddema en dat niet alleen door enkele Friese zinnen. Die klinken eigenlijk wel mooi: *Us Abe hie lykwols twa, lukwols twa hie Abe/Keninklike skonken datwoldewat*. Met aan het eind juichend: *Hyperhyperhyperdepyp jûchei foar it Hearrenfean*. Burgemeester drs P.M.M. de Jonge zal er mee in zijn sas zijn. Ik zal de € 8,93 verzendkosten overmaken en de prent in de bijgeleverde couvert steken, AHA mandarijn 230 gram. Mijn collectie is aangevuld. Het koperfeest is voorlopig over. Oef, morgen mijn eerste pensioendag. Eerst even een goed glas.

Elze4 ter Harkel

Letters op gebouwen

Spanje en België

Zonet terug van een citytrip naar Sevilla en Cordoba en daarbij op 31.10.2006 dit plaatje vastgelegd in de casa San Alvaro 1 in Cordoba.

Getrokken op 15 oktober 2006 Grote Kerkstraat 16 in Maaseik (België).
Misschien symbolisch voor de neergang van het ambacht in de voorbije decennia?

Hendrik Verschave, 2 Zoete Lievekes Pers

Een offsetdrukkerijtje in Rome

De vraag van de redactie van de Nieuwsbrief is niet zo gemakkelijk te beantwoorden: in je vakantie vooral eens rondkijken naar naamborden van drukkerijen. Ton en ik komen nogal eens door oude steden op onze fietsvakanties. Tegenwoordig let ik op naamborden van drukkerijen en in het algemeen op wat ik zie op het gebied van ons vak, als het gemanooeuvreer door de straatjes dat toelaat. Het is als met de mussen, verdwenen lijken ze uit het stadsbeeld. Vorig jaar bijvoorbeeld, fietsten we langs de noordkust van Spanje en kwamen toch door mooie oude steden en dorpen, maar geen drukkerij of mooi naambord gezien. Zijn ze uit de binnensteden gevluht naar de ruimte aan de rand van de stad? Eindelijk kon ik er één vinden in Italië, op een wandeltocht door de oude wijken van Rome, maar niet erg bijzonder. Toch maar even vermeld en gefotografeerd. In de Via del Teatro Valle nummer 39-40 vond ik deze kleine offsetdrukkerij. Temidden van stapels papier en potten met inkt was de drukker aan zijn pers bezig. Open deur met zicht op de steeg.

Rosemarijn van Limburg Stirum, Zwaluwpers

Agenda

Cursusaanbod & workshops De Grafiekdrukkerij

Cursus etsen, lithografie en linoleumsnede

Op ons atelier in Loods 6 (KNSM-laan 175, Amsterdam) is in de periode van 25 januari t/m 3 mei nog plaats voor deelnemers die in 4 lessen willen kennismaken met een van bovenstaande technieken. Ervaring is geen vereiste.

Kosten: € 100. Inclusief inkt, gebruik gutsen, litho-etsmaterialen, koffie & koek. Exclusief zink, linoleum, papier (te koop op het atelier).

Workshop 1, Etsen

18 mei van 18 tot 22 uur, 19 en 20 mei van 10 tot 17 uur. Techniek en toepassing. De introductie start met een maaltijd waarna men voorbereidend op de 2 dagen daarna aan het werk gaat. Zaterdag en zondag vervolg met lunch. Bij mooi weer op het terras aan achterzijde met uitzicht op het IJ!

Kosten: € 275 euro. Dit is all-in; met gebruik van materialen (w.o. zink, inkt, papier).

Workshop 2, Lithografie of linoleumsnede.

1 juni van 18 tot 22 uur, 2 en 3 juni van 10 tot 17 uur. Keuze voor een van deze technieken en toepassing. Verder zoals omschreven bij workshop 1. Voor beiden is ervaring geen vereiste. Maximaal aantal deelnemers: 6 personen. Voor de een een kennismaking, voor de ander het opfrissen van een ervaring. Een weekend lang begeleid en 'inwendig verzorgd' door de docenten Coos Dieters en Carola Rombouts.

Informatie en contact: 06 155 68008, 06 205 95 710 of 020 6234558, e-mail info@grafiekdrukkerij.nl.

Bekijk ook eens onze site: www.grafiekdrukkerij.nl.

Groningse drukkers in Friesland

In het Fries Grafisch Museum Joure is van 24 maart t/m 4 mei de tentoonstelling *Beeldend drukken/Gedrukte beelden* werk te zien van zeven drukkers die 'spelen' met letters en beelden. De zeven drukkers ? Cor Aerssens, Anne de Boer, Henk ter Bogt, Peter Lazarov, Marlies Louwes, Maikie Mijnsen en Hester Verkruijsen ? zijn allen als 'marginale drukker' actief in het Grafisch Centrum Groningen. De term marginale drukker is een soort geuzennaam voor drukkers die traditioneel typografisch materiaal, zoals houten en loden letters en de bijbehorende drukpersen, gebruiken bij het maken van hun boekjes en ander drukwerk.

Papiersalon

Bij Galerie Etienne Dewulf in Sint-Amandsberg (nabij Gent) wordt in mei de derde Internationale Papiersalon georganiseerd, onder de titel *Als papier mij draagt*. Deelnemende kunstenaars zijn Eddy Geeraerts, Bob Matthysen, Jos Brabants, Lieve Jacob, Gerard Weewauters, Ayuk Kuperus, Ingrid Siliakus, Janke Klompmaker, Martine Horstman, Naoko Serino, Toshihiro Hattori, Yoshio Ikezaki, Yvonne Struys (zie afbeelding), Pet Cheng Suor, Barbara Lorenz Höfer, Beate Hofmeister en Vibeke Lindhardt, Hans Jürgen Simon.

Meer informatie over de deelnemers is te vinden op www.galerie-etiennewulf.be/catalogus%20papiersalon-2007.htm. Algemene informatie over de galerie: www.galerie-etiennewulf.be.

COLOFON

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting Drukwerk in de Marge.

Voorzitter: Bubb Kuyper, bubbkuyper@netaffairs.nl

Secretaris: Marja Scholtens, Hugo de Grootstraat 238, 2613 VB Delft, scholtensklaproos@hetnet.nl

Penningmeester: Frans den Breejen, Korte Vleerstraat 8, 2513 VM Den Haag, frans@drukwerkindemarge.com

Nieuwe leden/adreswijzigingen graag doorgeven aan de penningmeester.

Nieuwsbrieven verschijnen 4 maal per jaar, begin januari, april, juli en oktober. Kopij voor de nieuwsbrief dient uiterlijk halverwege de voorafgaande maand binnen te zijn.

Bijdragen liefst per e-mail naar nieuwsbrief@drukwerkindemarge.com, of per post naar Nieuwsbrief Stichting Drukwerk in de Marge, Herengracht 51, 1015 BC Amsterdam (op cd of op papier getypt, zo niet in elk geval duidelijk geschreven).

Redactie: Alex Barbaix, Sander Pinkse